

*Misiunea de evaluare inter pares a activității Curții
Constituționale,
în Republica Moldova*

*(Cod de referință: JHA IND/EXP 60951)
Durata misiunii: 30 noiembrie – 5 decembrie 2015*

Autorii raportului:

Alexander Balthasar și Michael Groepper

Declarație de declinare a responsabilității

*Opiniile formulate și exprimate în prezentul raport
aparțin doar autorilor lui și nu pot fi considerate drept
poziția oficială a Comisiei Europene în nici o
circumstanță.*

Cuprins

1. Cadru general

- 1.1.1 Contextul istoric și constituțional general**
- 1.1.2 Corupția**
- 1.1.3 (In)stabilitatea politică**
- 1.1.4 Relațiile UE/Republica Moldova**
- 1.1.5 Relațiile Consiliul Europei/Republica Moldova**
- 1.1.6 Mandatul misiunii**

2. Observații preliminare

- 2.1.1 Scopul misiunii**
- 2.1.2 Experții**
- 2.1.3 Metodologia**

3. Rezumatul raportului

- 3.1.1 Activitatea generală a CC**
- 3.1.2 Independența**
- 3.1.3 Câmpul de acțiune**

4. Constatări

- 4.1.1 Cadrul juridic**
- 4.1.2 O analiză**

4.2.1. Competențele CC

- a. Notar al statului**
- b. Jurisdicție statală**
- c. Consultant statal**
- d. Interpretarea autentică**
- e. Controlul normelor (de aplicare generală și individuală)**
  - ea. „Subiectele”**
  - eb. „Actele” („obiectele”)**
- f. Lipsa „Plângerii individuale adresate Curții Constituționale”**

4.2.2 Componenta CC

- a. Numărul judecătorilor**
- b. Modalitatea de numire a judecătorilor**
- c. Pregătirea judecătorilor actuali**
- d. Durata mandatului judecătorilor**
- e. Vacanța funcției judecătorilor**

4.2.3 Independența

4.2.4 Resursele CC

4.2.5 Relațiile externe

4.2.6 Metodele de lucru ale CC

4.2.7 Comunicarea CC cu publicul și poziția generală a CC în comunitatea politică a Republicii Moldova

5. Concluzii și recomandări

6. Anexe

6.1 Anexa 1 (Surse)

6.1.1 Interviuri

- a. Judecători și Procurorul general**
- b. Personalul CC**
- c. Organizații internaționale**
- d. Mediul universitar, Baroul și societatea civilă**

6.1.2 Sursele scrise

- a. Legislația Republicii Moldova**
- b. Jurisprudența CC**
- c. Doctrina**
- d. Actele oficiale ale Republicii Moldova, ale UE și ale Consiliului Europei**
- e. Altele**

6.2. Anexa 2 (extras din Constituția Republicii Moldova: articolele 134-140)

1. Cadru general

1.1 Contextul istoric și constituțional general

În ultimele secole, Moldova a făcut parte, succesiv, din Imperiul Otoman, Imperiul Țarist, Regatul României și Uniunea Sovietică, de care s-a rupt în 1991.¹ Constituția actuală (CO) datează din 29 iulie 1994 și fixează caracterul „Republicii Moldova” de

➤ „stat suveran și independent, unitar și indivizibil”², proclamând „neutralitatea lui permanentă”³ și interzicând în mod explicit „dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său”.⁴ Cu certitudine, condiția „indivizibilității”, dar și cea a „neutralității” au fost gândite ca garanții juridice ale

(i) *unității țării*, în principal cu referire la partea transnistreană care continuă să existe în paralel, *de facto* ca un proiect politic complet independent, susținut de Federația Rusă⁵, și

(ii) *independenței țării*, în principal față de România, cu care Republica Moldova împarte „limba de stat” (scrisă cu „alfabet latin”)⁶; și

➤ (*pentru prima dată în istoria sa!*⁷) „stat de drept” și „democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”.⁸

În consecință, a fost înființată o Curte Constituțională (în continuare, CC), cu competențe vaste.⁹

1.2 Corupția

Din varii motive¹⁰, Republica Moldova se confruntă în prezent cu flagelul răspândit – dacă nu endemic – al corupției. Acest fapt este abordat în mod deschis în unele acte oficiale ale statului (acte ale Parlamentului și hotărâri ale CC):

➤ În Hotărârea sa nr. 4 din 22 aprilie 2013, CC a reținut că Decretele Președintelui Republicii de (i) numire a unei persoane în funcția de Prim-ministru *ad interim*, persoană al cărei mandat de Prim-ministru a fost întrerupt prin votarea unei moțiuni de cenzură de către Parlament

---

¹ Declarația de Independență din 27 august 1991. Fragmentele citate din această Declarație (DI) și din Constituție (CO) pot fi găsite într-o broșură pe care am primit-o în vizita noastră la Curtea Constituțională, broșură care poartă titlul „Blocul de constituționalitate al Republicii Moldova. Declarația de Independență. Constituția” (nu este indicată nici editura, nici anul de publicare).

² Articolul 1 (1) CO.

³ Articolul 11 (1) CO.

⁴ Articolul 11 (2) CO.

⁵ Cf., pentru acest context specific, e.g. *Boris Negru*, comentariu la articolul 11, în: Curtea Constituțională a Republicii Moldova/Hanns Seidel Stiftung (ed), *Constituția Republicii Moldova* (2009), 68ff, 71.

⁶ Dacă în Declarația de Independență „limba de stat” este „limba română”, articolul 13 (1) CO o denumesc „limbă moldovenească”. Sensibilitatea acestei chestiuni o denotă Hotărârea CC nr. 36 din 5 decembrie 2013, unde DI, ca „certificat de naștere al noului stat”, i-a fost acordată prioritate în fața articolului 13 (1) CO, cu efectul modificării denumirii „limbii de stat” în „română”.

⁷ După cum bine se știe, până și fostul Regat al României era departe de standardele UE actuale precum „preeminența dreptului” și „democrația”, ca să nu menționăm drepturile omului, chiar anterior dictaturii regale (1938/1939) sau regimului „conducătorului statului” *Ion Antonescu* (1940/1944) (vezi în detaliu e.g. Keith Hitchins, *Rumania 1866-1947* [1994], 377-500).

⁸ Articolul 1 (3) CO.

⁹ Cf. Titlului V (articolele 134-140 CO)

¹⁰ Putem blama aici istoria, la fel de bine cum putem da vina pe situația geopolitică instabilă din prezent, unde cel puțin trei mari puteri (UE, Rusia și SUA) doresc să-și maximizeze influența.

pentru „suspiciuni de corupție și alte fapte conexe” și (ii) nominalizarea candidaturii aceleiași persoane pentru funcția de Prim-ministru sunt neconstituționale¹¹;

➤ Prin Legea nr. 153 din 5 iulie 2012, Parlamentul a limitat imunitatea **judecătorilor**, în scopul consolidării luptei împotriva corupției. În Hotărârea sa nr. 22 din 5 septembrie 2013, „Curtea a constatat că investirea Procurorului General cu atribuția de a porni urmărirea penală în privința unui judecător, fără acordul prealabil al Consiliului Superior al Magistraturii, este **justificată de particularitățile investigării cazurilor de corupție**, care solicită operativitate și confidențialitate în efectuarea acțiunilor procesuale”¹².

➤ Recent, pe 16 aprilie 2015, CC a pronunțat o nouă hotărâre în contextul corupției, stabilind constituționalitatea Legii nr. 325/2013 privind testarea integrității profesionale; la punctele 33-39 ale Hotărârii nr. 7, putem citi o prezentare comprehensivă a situației curente.¹³

1.3. (In)stabilitatea politică

Având în vedere standardele vestice, instabilitatea politică este o caracteristică predominantă în această țară. În ciuda moștenirii unui trecut totalitar, fluctuațiile de scurtă durată de la nivelul cel mai înalt sunt considerate mai curând o probă a efectivității Constituției, care stabilește, în articolul 1(3), „pluralismul politic” ca una din „valorile sale supreme”¹⁴.

1.4 Relațiile UE/Republica Moldova

La 27 iunie 2014, Republica Moldova și UE au semnat un Acord de asociere¹⁵, pe care Parlamentul l-a ratificat rapid, la 2 iulie 2014. Deși nu a fost ratificat încă de toate statele membre ale UE, s-a admis ca unele prevederi să se aplice în mod provizoriu din data de 1

---

¹¹ Chiar acest ex-Prim-ministru a fost arestat recent în Parlament, în octombrie 2015, în baza unui mandat emis de Centrul național anti-corupție; cu privire la contextul mai curând dubios și consecințele acestei acțiuni, v., e.g., Sächsische Zeitung din 21 octombrie 2015 (<http://www.sz-online.de/nachrichten/diebstahl-des-jahrhunderts-moldauversinkt-im-krieg-der-oligarchen-3229892.html>).

¹² Cit comunicatul de presă, sublinierile în original. Cu privire la contextul acestui caz, am aflat de la mai mulți interlocutori că pentru o lungă perioadă de timp, Consiliul Superior al Magistraturii a eșuat în a lua măsuri efective împotriva corupției din cadrul judiciarului. Mai mult, se spune că puterea conferită acestui organ de a asigura numirea, transferarea, înlăturarea din funcție, promovarea și aplicarea de măsuri disciplinare față de judecători nu a fost exercitată întotdeauna pe baza meritelor și a analizelor clare privind reușitele judecătorilor, ci în funcție de relațiile personale și nepotisme.

¹³ Cf., în special:

„33. Curtea a afirmat constant în jurisprudența sa că fenomenul corupției subminează democrația și statul de drept, conduce la încălcarea drepturilor omului, subminează economia și erodează calitatea vieții. Prin urmare, lupta împotriva corupției este parte integrantă a garantării respectării statului de drept [referințe].

34. Curtea relevă că lupta împotriva corupției a fost declarată obiectiv național prin diverse angajamente internaționale și documente naționale [referințe].

35. Cu toate acestea, Republica Moldova se confruntă cu provocări serioase în procesul de combatere și prevenire a corupției, flagel larg răspândit în aproape întreg sectorul public.

36. Potrivit Indicelui percepției Corupției (IPC), monitorizat de „Transparency International”, Republica Moldova s-a plasat în anul 2014 pe locul 103 din 175 de țări ..., înregistrând un regres de 9 poziții doar pe parcursul ultimilor doi ani ...”.

¹⁴ Așa cum a menționat *Alexandru Tănase*, președintele CC din prezent, „Regimul constituțional din Moldova a trecut cea mai relevantă probă a democrației: alternanța pe cale democratică la putere, ca rezultat al alegerilor libere. Republica Moldova a avut patru președinți și doi președinți interimari. În cei 23 de ani de independență s-au succedat 14 guverne, acum îl avem pe al 15-lea. În toamna acestui an vor avea loc alegerile parlamentare ordinare, desfășurate în baza pluralismului politic. Acest aspect însuflă optimism, deoarece confirmă viabilitatea democrației constituționale din Republica Moldova.” (*Tănase*, Cuvânt de salut la Conferința internațională „Rolul justiției constituționale în protecția valorilor statului de drept”, care a celebrat cea de-a 20-a aniversare a Constituției Republicii Moldova, 8/9 septembrie 2014; vezi materialele conferinței editate de CC [2015], pp.9,10 .)

¹⁵ Vezi JO L 260 din 30 august 2014, 4.

septembrie 2014.¹⁶ În acest cadru, Republica Moldova s-a angajat să îndeplinească o serie de obligații referitoare la adaptarea unor părți din legislația sa la standardele UE și adoptarea de amendamente legislative majore care țin de sectorul justiției. Detaliile au fost elaborate într-un program cu numele „Suport pentru reforma sectorului justiției”¹⁷, dublat de un Acord financiar, semnat în iunie 2013, care prevedea un sprijin financiar de 60 de milioane €. ¹⁸

1.5 Relațiile Consiliul Europei/Republica Moldova

O inițiativă similară a avut și Consiliul Europei, care a proiectat un „Plan de acțiune privind susținerea reformelor democratice în Republica Moldova” în domeniul democrației, preeminenței dreptului și drepturilor omului.¹⁹ Unul din cei șapte „piloni” ai Planului de acțiune – pilonul al VI-lea – se axează pe respectarea drepturilor omului în sectorul justiției și include revizuirea structurii și a criteriilor de selecție a judecătorilor CC, efectuarea unui studiu privind cadrul legal al activității CC, inclusiv cu referire la procedurile de control al cererilor depuse la Curte și la revizuirea categoriei subiectelor cu drept de sesizare a Curții Constituționale.

1.6 Mandatul misiunii

Într-o Scrisoare comună adresată Șefului Delegației UE în Republica Moldova, Președintele Parlamentului și Prim-ministrul Republicii Moldova i-au solicitat UE să efectueze o evaluare *inter pares* privind reforma justiției din Republica Moldova.²⁰

2. Observații preliminare

2.1 Scopul misiunii

Scopul evaluării *inter pares* a constat în stabilirea funcționării și nivelului de independență al CC.

2.2 Experții

UE i-a nominalizat și propus Republicii Moldova în calitate de experți, iar Republica Moldova i-a acceptat, pe:

- *Dr. Alexander Balthasar* (Austria), președintele Institutului pentru organizare statală și reformă administrativă din Cancelaria federală austriacă (Biroul Prim-ministrului); membru al Biroului Comitetului director privind democrația și guvernanta al Consiliului Europei; profesor neremunerat (Priv.-Doz.) de Drept constituțional și Teorie politică generală în cadrul Universității Karl-Franzens din Graz.
- *Dl Michael Groepper* (Germania), fost judecător al Curții Administrative Supreme a Germaniei (*Bundesverwaltungsgericht*).

Acești experți sunt autorii prezentului Raport.

2.3 Metodologia

¹⁶ Vezi site-ul Serviciului European de Acțiune Externă (EEAS) „Relațiile UE cu Republica Moldova” (<http://eeas.europa.eu/moldova/>).

¹⁷ http://justice.gov.md/public/files/file/reforma_sectorul_justitiei/srsj_pa_srsj/PA_SRSJ_adoptaten.pdf

¹⁸ Textul a fost pus la dispoziția autorilor de către Delegația UE de la Chișinău.

¹⁹ Vezi, pentru stadiul actual al implementării acțiunii, proiectul de Raport privind democrația al Grupului Miniștrilor Adjuncți Raportori (GR-DEM) din 6 noiembrie 2015, GR-DEM(2015)27.

²⁰ Textul a fost pus la dispoziția autorilor de către Delegația UE la Chișinău.

Evaluarea a fost efectuată în principal prin interviuarea unor persoane care au legătură cu domeniile relevante în Republica Moldova. Interviuurile au fost programate de Delegația UE și încheiate, la cererea expresă a experților, în timpul șederii lor în Republica Moldova. În plus, probele documentării au fost oferite (i) de interlocutori, în special de către cei care fac parte din CC și (ii) de Delegația UE în Republica Moldova. Într-o mică măsură, aceste probe accesibile publicului au fost introduse în Raport.

Toți partenerii de interviu, precum și principalele probe scrise utilizate în acest Raport, sunt trecute în Anexa 1.

3. Rezumatul raportului

3.1 Activitatea generală a CC

Evaluatorii au rămas cu impresia că CC funcționează destul de eficient. Curtea este bine organizată și echipată, atât cu resurse umane, cât și cu resurse materiale. Judecătorii numiți și personalul par bine pregătiți și își îndeplinesc sarcinile în mod profesionist. Volumului de muncă curentă se poate face față în limite de timp rezonabile.

Data fiind sarcina supremă a unei curți constituționale de „Gardian al Constituției”²¹, este de o importanță maximă – în special în peisajul juridic specific al Republicii Moldova, unde a trebuit să se pună din nou bazele doctrinei – faptul că CC identifică soluții care (i) rezolvă, de fapt, probleme juridice arzătoare, și care (ii) au, totuși, o bază suficientă în „lege” și (iii) sunt, pe lângă acestea, apte să convingă părțile vizate, dar și publicul larg. În această privință, poate fi încurajată **metoda de lucru** a CC actuale, atunci când își elaborează **hotărârile**, motivându-și-le pe larg, identificând argumente inovatoare, și nu doar prin invocarea principiilor generale de drept sau prin utilizarea documentelor internaționale, ci și prin fundamentarea concluziilor pe prevederile constituționale clare. Ceea ce ar trebui îmbunătățit, totuși, este **comunicarea cu publicul general**, pentru a se evita neînțelegerile (în particular acuzele la adresa Curții, potrivit cărora aceasta ar acționa ca o instituție politică, nu judiciară).

3.2 Independența

Pentru că suficiența independenței a (membrilor) Curții este o problemă instituțională de bază, observăm că (i) cadrul constituțional, ca și prevederile de implementare ca atare par, în principiu, conforme standardelor vestice²², dar că (ii) există, totuși, indicii că această independență trebuie apărată în continuare de impedimentele create de alți actori:

- de fapt, a trebuit să fie pronunțată Hotărârea nr. 18 din 2 iunie 2014, care stabilește că articolul 137 CO interzice ca membrii CC să fie înlăturați din funcție înainte de expirarea mandatului lor printr-un vot al Parlamentului de „pierdere a încredere” (așa cum prevedea, în realitate, Legea nr. 109 din 3 mai 2013);
- de asemenea, a trebuit să fie pronunțată Hotărârea nr. 6 din 16 mai 2013 pentru a preveni paralizarea Curții prin omisiunea de a numi un nou judecător (iar acest scenariu s-ar putea repeta cu ușurință).

---

²¹ Articolul 134 (3) CO prevede că CC „garantează supremația Constituției”, iar asta este o dovadă că legislatorul constituant împărtășește *viziunea lui Hans Kelsen* (cf *Hans Kelsen, Wer soll der Hüter der Verfassung sein? Abhandlungen zur Theorie der Verfassungsgerichtsbarkeit in der pluralistischen, parlamentarischen Demokratie*, ediție și cuvânt introductiv de *Robert van Ooyen*, 2008). Cf, de asemenea, lui *Dumitru Pulbere*, comentariu la articolul 135, în: *Curtea Constituțională a Republicii Moldova/Hanns Seidel Stiftung, Constituția Republicii*, pp 520, 524.

²² Vezi secțiunea 4.2.3 *infra*.

Deși termenul de șase ani este relativ scurt, poate fi justificat de nevoia specifică a „fluctuației pe termen scurt la nivelul cel mai înalt”²³ a acestei țări și este, în orice caz, stabilit expres în articolul 136 (1) CO²⁴, **opțiunea unei noi numiri regăsită în legislația organică**²⁵ afectează, în mod evident, independența necesară, în special atunci când beneficiile financiare sunt legate de ocuparea unui al doilea mandat²⁶. Ea trebuie, așadar, evitată.²⁷

3.3 Câmpul de acțiune

Categoriile actelor care pot fi contestate în fața CC sunt fixate în articolul 135 (1) (a) CO și, prin urmare, greu de amendat²⁸; spre deosebire de aceasta, ține în special²⁹ de atribuțiile **legislatorului organic**³⁰ să definească **categoria „subiectelor”** cu drept de sesizare (cu baza în articolul 135 (1) (1) CO³¹) a CC. Astfel, există sugestii în sensul permiterii cel puțin³² a accesului direct la CC pentru persoanele care contestă constituționalitatea legislației.³³

Aceste sugestii sunt cele mai convingătoare când interpretarea favorizată de CC (potrivit căreia, în cazul în care este ridicată o excepție de neconstituționalitate a unei legi în fața unei instanțe de drept comun, nici instanța pe rolul căreia se află procesul și nici Curtea Supremă nu trebuie să facă abuz de „funcția lor de filtru”) este ignorată de cele mai multe ori; totuși, reținem că din 2012, sistemul actual pare să funcționeze.³⁴

Având în vedere faptul că atribuirea „funcției de filtru” doar CC ar necesita, în mod inevitabil, alocarea de resurse suplimentare (poate chiar creșterea numărului judecătorilor) pentru CC, ne abținem să recomandăm cu fermitate această sugestie.³⁵

4. Constatări

4.1 Cadrul juridic

La nivel constituțional, prevederile relevante au fost stabilite în Titlul V (articolele 134-140) CO³⁶; la nivelul legislației organice, trebuie avute în vedere Legile (i) nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională (în continuare, „Legea nr. 317”) și (ii) nr. 502-XIII din 16 iunie 1995 cu privire la Codul jurisdicției constituționale.

4.2 O analiză

---

²³ Vezi *supra* secțiunea 1.3.

²⁴ Acest fapt reprezintă un obstacol major pentru propunerea de extindere a mandatului (e.g. la 9 ani), în schimbul evitării totale a unei noi numiri în funcție (totuși, această propunere pare să fie o *communis opinio* în rândul interlocutorilor noștri; vezi *infra* secțiunea 4.2.2.d și secțiunea 5)

²⁵ Vezi *infra* secțiunea 4.2.2.d.

²⁶ Vezi, în această privință, Hotărârea CC nr. 20 din 23 iunie 2015.

²⁷ Vezi *infra* secțiunea 5.

²⁸ Pentru procedura modificării Constituției, vezi articolele 142 *et seq.*

²⁹ Singura excepție este **Curtea Supremă**, a cărei competență de înaintare a „excepției de neconstituționalitate a actelor juridice” este **prevăzută expres** în articolul 135 (1) (g) CO.

³⁰ Vezi articolul 135 (2) coroborat cu articolul 72 (3) (e) CO.

³¹ Toate celelalte competențe prevăzute în articolul 135 (1) CO sunt de o importanță minoră, sau deloc, pentru persoane.

³² Există, totuși, susțineri potrivit cărora trebuie permise contestațiile la încălcările constituției, în special ale drepturilor fundamentale, în fața CC, chiar și când sursa neconstituționalității nu ar fi legislația aplicată de către instanțele de drept („plângerea individuală în fața Curții Constituționale” – o propunere care necesită modificarea Constituției (vezi *infra* 4.2.1.f).

³³ I.e. actele Parlamentului și „Ordonanțele” emise de către Guvern.

³⁴ Vezi *infra* secțiunea 4.2.1.e.ea.

³⁵ Limita pare să fie mai potrivită în cazul ideii de a asigura „plângerile individuale în fața CC” (vezi *supra* nota de subsol 32).

³⁶ Vezi Anexa 2.

4.2.1 Competențele CC

Competențele CC sunt prevăzute la articolul 135 (1) lit a – h CO.

a. Notar al statului

Între acestea, regăsim funcția de notar al statului (lit d și e), care pot fi atribuite unei curți, dar care nu aparțin competențelor esențiale cu care a fost învestită o curte.

b. Jurisdicție statală

Spre deosebire de prima competență, competențele prevăzute de articolul 135 (1) lit. f) și h) CO par să-i permită CC asumarea rolului unui veritabil *arbiter rei publicae institutionum*. Deși Constituția folosește termenul „constată” (lit. f) sau „hotărăște” la lit. h), la nivel de legislație organică CC este singura chemată să ofere un „aviz consultativ”³⁷ – o contradicție aparentă care, atât timp cât trebuie aplicată prevederea legislativă organică, pare să împiedice serios eficacitatea CC în acest domeniu.

c. Consultant statal

CC este chemată să ofere un „aviz consultativ”³⁸ „asupra inițiativelor de revizuire a Constituției” (lit c); acest aviz „este prezentat Parlamentului ... împreună” cu proiectul de lege constituțională.³⁹ Aparent, legislatorul a urmărit, când a dezbătut amendamentele la Constituție, să utilizeze la maxim expertiza profesională „remarcabilă” a judecătorilor Curții.⁴⁰ Totuși, **punem la îndoială** faptul că acest rol, așa cum este prevăzut acum, este unul **potrivit**:

Această competență acoperă **toate tipurile de amendamente** similare la Constituție, nefăcând distincție între scenariul (i) în care legislatorul se bucură de deplină discreție politică, și scenariul complementar (ii) în care Constituția stabilește limite juridice.⁴¹

➤ Dacă în scenariul (i) CC îi lipsește un etalon constituțional⁴², astfel încât, în mod inevitabil, sugestiile sale vor avea mai curând un caracter politic sau tehnocratic, pentru că nu sunt susținute de expertiza specifică a Curții și, așadar, sunt predispuse a fi înlăturate cel puțin acum și după de către legislator (compromițându-se, astfel, autoritatea Curții),

➤ Este, totuși, vădit insuficient ca CC să i se atribuie, în scenariul (ii), doar un rol consultativ; din contra, pare perfect ca în trimiterea sa să decidă, *a posteriori*, în baza articolului 135 (1) (a) CO chiar cu privire la „constituționalitatea” amendamentelor la Constituție. Dacă este așa, CC nu ar trebui, totuși, să fie influențată, atunci când își exercită această funcție prevalentă, de „avizele sale consultative” anterioare.

d. Interpretarea autentică

Articolul 135 (1) lit. b) CO îi atribuie CC sarcina de a **interpreta autentic** Constituția. „O hotărâre cu privire la interpretarea anumitor prevederi constituționale are forță de lege și este obligatorie pentru toate autoritățile constituționale ale Republicii Moldova, având în vedere

³⁷ Vezi articolul 63 lit. b)-e) din Legea nr. 502.

³⁸ Vezi articolul 141 (2) CO coroborat cu articolul 63 lit. a) din Legea nr. 502.

³⁹ Vezi articolul 141 (2) CO.

⁴⁰ De notat că, potrivit articolului 138 CO, „judecătorii Curții Constituționale trebuie să aibă o pregătire juridică superioară, o înaltă competență profesională și o vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic sau în activitatea științifică...”.

⁴¹ Vezi articolul 142 CO.

⁴² Singura excepție ar fi *ius cogens* internațional.

considerentele pe care se bazează”⁴³. Dacă acest fapt este adevărat, utilizarea frecventă a acestor competențe **legislative**⁴⁴ ar putea tulbura grav **balanța**⁴⁵ **puterilor statale** invocată în articolul 134 (3) CO:

De multe ori, prevederile constituționale acordă o marjă considerabilă de discreție pentru implementarea legislației secundare care, în mod evident, este declarată neconstituțională atunci când curțile constituționale vin cu propriile lor interpretări. Totuși, și în sistemul constituțional al Republicii Moldova, discreția trebuie exercitată de către „Parlament”, care este „unica autoritate legislativă a statului”⁴⁶.

e. Controlul normelor cu aplicare generală și individuală

Indiscutabil, „cea mai vastă și mai importantă competență a CC” este „controlul, la sesizare, al **constituționalității legilor**⁴⁷ și **hotărârilor Parlamentului**, a **decretelor** Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte”⁴⁸ (art. 135 (1) lit. a) CO).

Când se stabilește această „competență”, este necesar să nu se analizeze doar catalogul „actelor” (obiectelor) menționate în această prevedere, ci să se ia în calcul și categoria „subiectelor” cu drept de „sesizare”, pentru a activa exercitarea de către CC a „competenței” prevăzute la articolul 135 (1) (a) CO:

ea. „Subiectele”

Această categorie nu este fixată în Constituție – cu excepția Curții Supreme⁴⁹, ci stabilită în legislația de nivel organic; articolul 25 din Legea nr. 317 conține un catalog care le conferă „dreptul de sesizare” a CC următoarelor „subiecte”:

- a) Președintele Republicii ...
- b) Guvernul;
- c) Ministrul justiției;
- d) Curtea Supremă de Justiție;
- e) – abrogată
- f) Procurorul General;
- g) Membrii Parlamentului;
- h) Frațiunile parlamentare;
- i) Avocatul poporului;
- j) Adunarea populară a Găgăuziei ...⁵⁰

Pe de o parte, această tehnică legislativă ar putea naște îngrijorări pentru că, cel puțin la prima vedere, **eficacitatea** „Gardianului Constituției” rămâne **la dispoziția legislatorului organic**⁵¹, care poate restrânge catalogul așa cum dorește. În al doilea rând, ține de CC însăși să verifice constituționalitatea fiecărei amendări a acestui catalog. În al treilea rând, această tehnică **poate fi**

⁴³ Cit CC, Raport 2014, 14.

⁴⁴ Când îndeplinește această competență și oferă o interpretare autentică care se bucură de aceeași forță juridică cu prevederea interpretată, CC este cea care creează dreptul constituțional ca atare.

⁴⁵ Termenul utilizat acolo este mai puternic chiar („separația”).

⁴⁶ Cit articolul 60 (1) CO.

⁴⁷ Firește, acest termen este un sinonim pentru „actele legislative (ale Parlamentului)”.

⁴⁸ Cit CC, raport 2014, 12.

⁴⁹ Vezi articolul 135 (1) (g) CO.

⁵⁰ Dreptul de la lit. j) se limitează la „cazuri” speciale legate de această minoritate etnică.

⁵¹ Potrivit articolului 74 (1) CO, adoptarea unei legi organice necesită „votul majorității deputaților aleși”, pe când legislația „ordinară” se adoptă cu votul „majorității deputaților prezenți” (alin. (2) al aceluiași articol). Totuși, acest cvorum este mai ușor de atins decât cel prevăzut pentru modificarea Constituției (vezi Titlul VI – articolele 141-143 CO).

utilizată și pentru a deschide accesul la CC pentru mai multe subiecte, fără să se modifice Constituția.

Pe de altă parte, **catalogul** actual este deja unul **suficient de mare**⁵² și, astfel, pare că asigură faptul că, într-adevăr, fiecare problemă de ordin constituțional care merită atenție⁵³ poate să-i fie prezentată CC, cel puțin prin intermediul unui canal:

Așadar, de vreme ce este perfect adevărat că **nu există asigurat un acces direct al persoanelor** la CC, ele au la dispoziție, cel puțin *de iure*, diferite opțiuni pentru accesul indirect prin intermediul: Ombudsmanului⁵⁴, Procurorului general⁵⁵, unui (singur) membru al Parlamentului.

Principalul canal prin intermediul căruia se pot adresa persoanele – indirect – la CC sunt **instanțele de judecată de drept comun** (cu competențe pentru soluționarea litigiilor de drept privat, penal sau contencios administrativ):

Deși doar Curtea Supremă are dreptul de a sesiza CC cu o „excepție de neconstituționalitate”, în baza Constituției și a legislației organice, codurile de procedură respective⁵⁶ **le permit instanțelor** să suspende procesul principal și să trimită o asemenea excepție către CC, prin Curtea Supremă. Singura problemă relevantă care rămâne în această relație cvadripartită⁵⁷ este întinderea discreției (i) instanței în fața căreia are loc procesul și a discreției (ii) Curții Supreme sau dacă, din contra, limitarea funcției lor la o simplă transmitere. CC a avut mai multe ocazii să-și exprime opinia cu privire la această chestiune sensibilă⁵⁸; ceea ce am înțeles de la interlocutorii noștri (printre care Președintele Curții Supreme, precum și un număr de avocați) este că, în prezent, nu există nici o intenție din partea judiciarului de a bloca accesul la CC din punctul de vedere al motivelor substanțiale, dar că intervine, totuși, „funcția de filtru” (de care este nevoie) cu privire la (i) asigurarea calității formale a cererilor și (ii) prevenirea abuzurilor. Totuși, ceea ce s-a contestat de mulți dintre interlocutorii noștri este necesitatea a **două** „instanțe filtru”.⁵⁹

eb. „Actele” („Obiectele”)

Cu privire la catalogul „actelor” („obiectelor”) prevăzute de articolul 135 (1) (a) CO, observăm două particularități:

---

⁵² De menționat, în special, că lit. g) este înțeleasă că oferă acest drept **fiecărui membru în parte** al Parlamentului (!)

⁵³ Mai mulți interlocutori de-ai noștri au susținut că majoritatea sesizărilor au fost depuse la CC de un număr mic de membri ai Parlamentului – în unele cazuri de unul singur.

⁵⁴ Din păcate, Ombudsmanul nu a fost inclus în lista noastră, și nici vreo ramură din misiunea noastră nu a avut sarcina evaluării acestei instituții. Am auzit totuși că, dată fiind lipsa resurselor, Ombudsmanul nu poate funcționa așa cum s-ar cuveni.

⁵⁵ Potrivit articolului 124 (1) CO, „Procuratura **reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor**, conduce și exercită urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanțele judecătorești în condițiile legii”. Așadar, în teorie, Procurorul General este chemat în primul rând să sesizeze CC atunci când trebuie garantate efectiv drepturile omului și legea fundamentală pentru persoane. Cel mai interesant este că până în prezent, Procurorul General nu a sesizat niciodată CC (!)

⁵⁶ Articolul 12 din Codul de procedură civilă (aplicabil și în contenciosul administrativ), articolul 7 (3) din Codul de procedură penală.

⁵⁷ Părțile din procesul principal, instanța în fața căreia are loc procesul principal, Curtea Supremă, CC; în Hotărârea nr. 15 din 5 iunie 1997, CC a preferat ideea de „relație triunghiulară”, așezând la un loc „instanțele de drept”.

⁵⁸ În acest sens, ne-au fost prezentate extrase din (i) Hotărârea nr. 15 din 5 iunie 1997, (ii) o „Adresă” a CC din 26 martie 2007, (iii) Hotărârea nr. 11 din 30 octombrie 2012, (iv) o „Adresă” a CC din 30 decembrie 2012.

⁵⁹ Se pare că articolul 135 (1) (g) CO nu trebuie interpretat *a contrario*; astfel, de vreme ce accesul direct al Curții Supreme la CC este stabilit deja în Constituție, ar fi perfect din punct de vedere juridic să se ofere **acces direct și pentru instanțele inferioare** prin legislația organică la care se face trimitere în articolul 135 (2) CO.

➤ Pe de o parte, nu doar legislația („organică” sau „ordinară”⁶⁰) poate fi supusă „controlului de constituționalitate”, ci și unele acte administrative de aplicare generală, în special „ordonanțele Guvernului”⁶¹ – însă în nici un caz toate; restul (hotărârile emise de miniștri sau actele autorităților subordonate) sunt supuse controlului de legalitate, efectuat de către judiciar (care previne orice încălcare a Constituției).

Când i-am întrebat pe interlocutorii noștri dacă ar fi sau nu în favoarea extinderii controlului de constituționalitate al CC pentru toate tipurile de acte administrative de aplicație generală (după model austriac), am primit răspunsuri diferite. Unele favorabile, având în vedere că unii judecători din instanțele de drept comun pot să nu fie suficient de pregătiți pentru a răspunde în mod adecvat la problemele de ordin constituțional. Altele mai rezervate, având în vedere că protecția juridică oferită de instanțele de drept comun este suficientă. Majoritatea au fost, totuși, de acord că o asemenea extindere a competențelor CC nu ar conduce la creștere considerabilă a volumului de muncă și că CC ar putea, așadar, să facă față acestei sarcini suplimentare.

➤ De cealaltă parte, hotărârile Parlamentului și decretele Președintelui pot fi verificate de către CC, chiar dacă **nu au caracter general**. De exemplu, pe 16 iulie 2015⁶², CC a declarat neconstituțională o Hotărâre a Parlamentului⁶³ de numire a unei persoane în funcția de Avocat al Poporului pentru drepturile copilului; de asemenea, și constituționalitatea unei numiri a unui judecător al CC poate fi verificată de către CC (!).⁶⁴

În special aici se manifestă implicațiile majore ale catalogului liberal al „subiectelor”, permițându-i CC să verifice și „**actele statale**” **individuale** (decretele Președintelui Republicii, hotărârile Parlamentului, hotărârile Guvernului), care nu pot fi supuse controlului de constituționalitate în majoritatea statelor membre ale UE, *de iure* sau cel puțin *de facto*.

f. Lipsa „plângerii individuale adresate Curții Constituționale”

Ceea ce lipsește cu desăvârșire din articolul 135 (1) CO este un **remediu juridic, disponibil pentru persoane, împotriva hotărârilor „curților de drept”** de ultimă instanță (în cadrul puterii judiciare) presupuse a încălca Constituția și în special drepturile fundamentale (sau ale omului) ale uneia dintre părți.⁶⁵ Când s-a dezbătut această problemă, opinia prevalentă fusese că (i) de vreme ce este perfect adevărat că judecătorii „ordinari” ar trebui să beneficieze de o mai bună pregătire în domeniul drepturilor fundamentale ale omului, (ii) în principiu, salvagardarea acestor drepturi trebuie să țină de sarcina primară a instanțelor ordinare și (iii) există deja o garanție judiciară externă – Curtea europeană a drepturilor omului (CtEDO) – ale cărei efecte pacificatoare (în pofida volumului mare de cazuri⁶⁶) nu ar trebui subestimată.

Totuși, chiar acest **volum mare de cazuri** – precum și faptul că Constituția Republicii Moldova prevede un **catalog de drepturi fundamentale** mai mare și mai cuprinzător (vezi Titlul II – Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale – articolele 15-54) decât cel al Convenției europene a drepturilor omului (CEDO) – ar avea un impact semnificativ pentru mărimea, componența și metodele de lucru ale Curții Constituționale: cel mai probabil, nu ar trebui mărit în mod considerabil doar numărul de judecători, ci și CC va trebui împărțită în camere (după model german). Tot din aceste motive practice, marea majoritate a interlocutorilor noștri au fost

⁶⁰ Pentru cazurile în care și legislația constituțională ar putea fi supusă controlului de constituționalitate, vezi *supra* lit. c).

⁶¹ Cel puțin un câmp de aplicare al acestor „ordonanțe ale Guvernului” este legislația delegată (articolul 106 CO).

⁶² Nr. 22.

⁶³ Nr. 140 din 3 iulie 2015. Cf, mai recent, Hotărârii CC nr. 53a din 4 decembrie 2015.

⁶⁴ Ca să fim exacți, acest lucru s-ar putea întâmpla doar în privința judecătorilor numiți de Parlament sau de Guvern, nu și în cazul celor numiți de Consiliul Superior al Magistraturii (dacă „hotărârile” Parlamentului, ca și cele ale Guvernului, sunt menționate în catalogul articolului 135 (1) (a) CO, hotărârile Consiliului nu sunt).

⁶⁵ Jurisprudența germană denumeste acest tip de remediu „**Verfassungsbeschwerde**” („plângere individuală adresată Curții Constituționale”).

⁶⁶ Pentru o analiză cuprinzătoare cf *Centrul de Resurse Juridice din Moldova* (ed), Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului din Republica Moldova, 1997-2012 (2012).

mai degrabă rezervați în privința introducerii „plângerii individuale adresate Curții Constituționale”.

4.2.2 Componenta CC

a. Numărul judecătorilor

Potrivit articolului 136 (1), CC este compusă din șase judecători. Raportat la mărimea populației Republicii Moldova (puțin peste trei milioane), numărul de șase judecători nu pare unul nepotrivit, având în vedere în special (i) calificările cerute de articolul 138 CO („pregătire juridică superioară”) și (ii) perioada scurtă a mandatului (șase ani⁶⁷), combinat cu (iii) cerința stabilită în articolul 11 (1) al Legii nr. 317 (fiecare judecător al CC trebuie să dețină cetățenia Republicii Moldova⁶⁸ și să aibă domiciliul „în țară”).

Totuși, o parte considerabilă a interlocutorilor noștri s-au declarat în favoarea creșterii ușoare a numărului judecătorilor la șapte sau la nouă, inclusiv cum menținerea competențelor actuale⁶⁹, în vederea creșterii credibilității și greutății hotărârilor CC, și în special pentru ca, în cazul în care intervine vacanța funcției unor judecători, Curtea să poată funcționa cu cvorumul minim de 2/3 din membrii săi.⁷⁰

b. Modul de numire a judecătorilor

Potrivit articolului 136 (2) CO, șeful statului nu numește nici un judecător, însă

- doi judecători sunt numiți de Parlament,
- doi judecători sunt numiți de Guvern,
- doi judecători sunt numiți de Consiliul Superior al Magistraturii.⁷¹

Aparent, această prevedere destul de inovatoare⁷² urmărește să-i fundamenteze CC legitimitatea, permițându-le celor trei „puteri statale” clasice (legislativul, executivul și judiciarul) să-i influențeze compoziția. Ceea ce lipsește, totuși, este participarea directă a societății civile; astfel, dacă numărul judecătorilor ar crește⁷³, ar exista opțiunea acordării unui rol în procedura numirii, e.g., baroului avocaților – cu atât mai mult cu cât această „extindere” ar putea compensa, probabil, coruperea evidentă a **tuturor** „puterilor statale”.⁷⁴

c. Pregătirea judecătorilor actuali

---

⁶⁷ Vezi *infra* lit. d).

⁶⁸ Cu toate că această cerință este una des-întâlnită, ar fi bine să se instituie o alternativă: permiterea ocupării funcției de judecător constituțional de către străini, în vederea îmbunătățirii calității profesionale, dar și a independenței.

⁶⁹ Evident, orice sporire a competențelor, în special stabilirea „plângerii individuale adresate Curții Constituționale”, va declanșa o creștere considerabilă a numărului judecătorilor (vezi *supra* punctul 4.2.1.f).

⁷⁰ Vezi articolul 23 (3) din Legea nr. 317. De reținut că articolul 141 (2) CO cere existența unui cvorum minim (pentru adoptarea unui aviz în înțelesul articolului 135 [1][c] CO) în concret („votul a cel puțin patru judecători”), nu în abstract.

⁷¹ Pentru acest instrument al auto-gestionării judiciare, vezi articolul 122 *et seq.* CO. Notăm doar că articolul 122 (1) CO integrează și „profesorii titulari” în acest Consiliu (*constitutione non distinguente* și profesorii de la universitățile private?), nu și avocații sau notarii ca atare.

⁷² Totuși, mai multe State Membre ale UE au adoptat deja prevederi omogene sau similare: cf, în special, (i) Bulgaria (articolul 147[1]); (ii) Italia (articolul 135 [1]); (iii) Lituania (articolul 103 [1]); (iv) Spania (articolul 159 [1]), dar și (v) Estonia (§ 150 [2]), (vi) Grecia (articolul 100 [2]), (vii) Luxemburg (articolul 95b [3]) (vezi constituțiile acestor state).

⁷³ Vezi lit. a).

⁷⁴ Vezi punctul 1.2 *supra*.

Pentru prima dată de la înființarea ei, nici un membru al CC nu a fost vreodată judecător de profesie. Toți cei cinci⁷⁵ membri activi din prezent – patru dintre care au fost numiți în funcție între februarie și aprilie 2013⁷⁶ – au o formație de avocați sau de universitari.⁷⁷

d. Durata mandatului judecătorilor

Articolul 136 (1) CO prevede numirea pentru „un mandat de șase ani”, fără vreo mențiune referitoare la reînnoirea lui. Totuși, la nivel de legislație organică, articolul 5 (2) din Legea nr. 317 le permite judecătorilor „deținerea acestei funcții pe durata a două mandate”.

O durată scurtă a mandatului judecătorilor Curții poate reflecta suficient de bine schimbările sociale relevante din structura socio-politică a țării. Pe de altă parte, în acest stat cu o populație mică, nu există rezerve în exces de persoane care întrunesc condițiile speciale stabilite în articolul 138 CO (și repetate în articolul 11 [1] din Legea nr. 317).⁷⁸ Ni s-a spus că, actualmente, în jur de 50 de persoane ar îndeplini cerințele și că nu toate ar fi interesate să fie numite în funcția de judecător constituțional.

Aparent, legislatorul organic a urmărit să identifice o cale de mijloc atunci când a prevăzut opțiunea celui de-al doilea mandat (chiar dacă fără o bază clară în Constituție). Totuși, opțiunea unei noi numiri poate „submina încrederea” publicului, „care trebuie să fie încrezător în instanțele dintr-o societate democratică”⁷⁹, în special într-o țară în care corupția din toate ramurile care numesc membrii CC este endemică.⁸⁰

Soluția la care subscriu mulți dintre interlocutorii noștri ar putea fi prelungirea unui singur mandat la maxim nouă ani, dar cu eliminarea concomitentă a posibilității reînnoirii lui.

e. Vacanța funcției judecătorilor

Vacanța funcției poate afecta ușor capacitatea unei curți constituționale de a-și îndeplini funcțiile, în special atunci când legea impune cvorumuri care, din cauza vacanțelor, nu mai pot fi respectate.⁸¹ Istoria⁸², ca și experiența recentă a unui Stat Membru⁸³ al UE demonstrează cât de apropiată este de fapt distanța de la paralizarea „gardianului Constituției” la „starea de criză statală”, fapt care poate pava calea spre o veritabilă *coup d'état*.

Contrar acestei situații, trebuie activate toate garanțiile disponibile pentru a evita vacanțele funcției; am dori să sugerăm, în special, (i) aplicarea, prin analogie, a articolului 80 (2) CO⁸⁴ și

⁷⁵ Judecătorul *Petru Răileanu*, numit în octombrie 2008, a plecat de la Curte după ce i-a expirat mandatul de 6 ani.

⁷⁶ Vezi CC, Raport anual 2013, 22 *et seq.* (doar Președintele *Tănase* a fost numit în aprilie 2011).

⁷⁷ Aparent, este motivul pentru care fostul sistem de pensii – care acorda o pensie membrilor CC numai după trecerea unei perioade de muncă de 12,5 ani în calitate de judecător – a fost anulat recent (prin Hotărârea CC nr. 20 din 23 iunie 2015).

⁷⁸ Judecătorul CC trebuie să aibă „pregătire juridică superioară, înaltă competență profesională și o vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic superior sau în activitatea științifică”.

⁷⁹ Cit Hotărârea CtEDO din 29 aprilie 1988, A nr. 10328/83, CH/Belilos, punctul 67.

⁸⁰ Vezi *supra* punctul 1.2.

⁸¹ De menționat că CC **a trebuit să anuleze deja** o asemenea prevedere pentru a-și asigura funcționarea adecvată (Hotărârea nr. 6 din 16 mai 2013).

⁸² Vezi, pentru această situație în Austria 1933/34. e.g. *Ewald Wiederin*, Münchenhausen in der Praxis des Staatsrechts, în: FS Walter (2013), 865 *et seq.*, 873 *et seq.*

http://staatsrecht.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/inst_staatsrecht/inst_staatsrecht_thienel/WS_2013-14/EW_2013_-_M%C3%BCnchhausen_GS_Walter.pdf

⁸³ Vezi, pentru situația actuală din Polonia, *Die Presse* din 22 decembrie 2015 diepresse.com/home/politik/ausserpolitik/4892812/Polen_Die-Unterwerfung-des-Verfassungsgerichts?from=gl.home_politik și *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (FAZ) din 17 decembrie 2015 <http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/europa/gesetzentwurf-in-polen-eskaliert-der-streit-ueber-das-verfassungsgericht-13969623.html>

⁸⁴ „Președintele Republicii Moldova își exercită mandatul până la depunerea jurământului de către Președintele nou ales.”

membrilor CC al căror succesori nu este numit încă⁸⁵, (ii) preluarea exemplului articolului 91 CO⁸⁶, ca sursă de inspirație pentru situațiile complementare⁸⁷ și stabilirea unei baze legale suficiente pentru numirea individuală a judecătorilor înlocuitori⁸⁸ sau pentru un regim general apt să soluționeze vacanțele.⁸⁹

4.2.3 Independența

CC ca atare⁹⁰, precum și membrii săi⁹¹ se bucură de **garanțiile constituționale** ale independenței. La nivel de legislație organică, observăm că aceste garanții nu sunt unele absolute, și că ingerința (datorită existenței procedurilor penale, dar și incompatibilității/incapacității [complementare] ori încălcării obligațiilor) necesită **încuviințarea prealabilă a CC** înseși.⁹² O tentativă a Parlamentului de a stabili un motiv suplimentar de ridicare a mandatului – „pierderea încrederii” – a fost declarată neconstituțională de către CC.⁹³ Potrivit articolului 37 din Legea nr. 317, CC „are **buget propriu**, care face parte integrantă din bugetul de stat. Bugetul Curții Constituționale se aprobă de Parlament, la propunerea Plenului Curții Constituționale și se include în bugetul de stat”. Această prevedere – care nu are o bază explicită în Constituție – este considerată o garanție majoră a independenței CC și a membrilor ei.

Firește, articolul 21 *et seq.*⁹⁴ din Legea nr. 317 urmărește să asigure o bază financiară suficientă pentru fiecare membru al CC, atât pe durata mandatului său, cât și după. Deși nu am putut analiza regimul în detaliu, nu am remarcat nici o nemulțumire cu privire la acesta.

Totuși, în Hotărârea nr. 20 din 23 iunie 2015, CC a subliniat că principiul independenței stabilit de articolul 137 CO impune ca nici un beneficiu financiar să nu depindă de un al doilea mandat.

4.2.4 Resursele CC

Judecătorii CC sunt asistați în munca lor de un număr considerabil de secții interne. În afară de judecătorii asistenți (articolul 35 din Legea nr. 317) care se subordonează direct Plenului Curții⁹⁵, toate aceste secții sunt conduse de către Secretarul General. Există (i) o Direcție cu mai multe subdiviziuni (Secția de expertiză juridică, Secția de cercetare și analiză, Secția editorială, Serviciul registratură, grefă și arhivă), (ii) o Secție pentru relații externe, (iii) o Secție pentru finanțe și logistică (cu servicii pentru finanțe și contabilitate, și logistică), (iv) un Serviciu de resurse umane și (v) un Serviciu pentru audit intern.

---

⁸⁵ Cf. paragraful 4 (4) din Legea germană privind Curtea Constituțională Federală, care prevede că „După expirarea mandatului, judecătorii își continuă activitatea până la numirea succesorilor lor.”

⁸⁶ Decesul sau incapacitatea.

⁸⁷ „Dacă funcția de Președinte al Republicii Moldova devine vacantă sau dacă Președintele este demis, ori dacă se află în imposibilitatea temporară de a-și exercita atribuțiile, interimatul se asigură, în ordine, de Președintele Parlamentului sau de Prim-ministru.”

⁸⁸ Cf. articolului 147 (1) din Constituția austriacă (B-VG): „Curtea Constituțională este compusă dintr-un Președinte, un vice-președinte, 12 judecători și **6 judecători supleanți**”.

⁸⁹ S-ar putea spune că prima vacanță a funcției ar trebui suplinită **ex officio** de către Președintele Curții Supreme, a doua de către decanul Facultății de drept a Universității de Stat etc.

⁹⁰ Articolul 134 (2) CO prevede că „Curtea Constituțională este independentă de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției”.

⁹¹ Articolul 137 CO prevede că „Judecătorii Curții Constituționale sunt inamovibili pe durata mandatului, independenți și se supun numai Constituției.”

⁹² Vezi articolele 16 (1) și 19 (2) din Legea nr. 317.

⁹³ Hotărârea nr. 18 din 2 iunie 2014.

⁹⁴ Articolul 22 prevede un drept de „revenire la funcția anterioară” – o prevedere cu privire la care ne întrebăm cum ar putea fi implementată în afara sectorului public.

⁹⁵ Deși ar trebui să funcționeze șase judecători asistenți, după modelul sovietic, singurul aflat în funcție și-a dat demisia în perioada șederii noastre. Aparent, Curtea ar prefera să renunțe definitiv la această funcție-hibrid (nici membru al personalului, nici judecător) și să aloce bugetul dedicat ei pentru mărirea personalului.

CC are angajați actualmente 12 asistenți cu pregătire juridică, dar care nu sunt judecători. Șase dintre aceștia lucrează pentru întreaga Curte, de vreme ce ceilalți șase lucrează mai mult sau mai puțin cu anumiți judecători. De obicei, ei sunt numiți pentru o durată nelimitată. Aceștia nu trebuie confundați cu „Judecătorii asistenți” menționați mai sus.

Cu greu poate fi identificat un motiv de critică privind dotarea Curții cu forță de muncă și materiale precum monografiile și revistele de specialitate, sau echipamentele IT.

Totuși, am observat problema că accesul la jurisprudența internațională este unul restrâns, date fiind fondurile care exced bugetului limitat al CC (e.g.: accesul la sistemul informațional german JURIS).

4.2.5 Relații externe

Este vizibilă ambiția CC de a-și găsi un loc lângă curțile omoloage străine: CC a devenit membră a **Comisiei de la Veneția** în 1996. Mai mult, este membră a Asociației Curților Constituționale francofone, care reunește curțile constituționale și instituțiile similare din țările **francofone** (compusă actualmente din 45 de membri). În 2000, CC s-a alăturat **Conferinței Curților Constituționale Europene**, o organizație internațională creată în 1952. Din 2014, CC este membru al **Asociației Internaționale de Drept Constituțional**, organizație care se axează pe crearea și dezvoltarea unei rețele de specialiști în drept constituțional. În 2015, CC a devenit membră a **Asociației Justiției Constituționale a Statelor din Regiunea Mării Negre și Baltice**.

Contactarea cu acestea are loc prin intermediul Secției de relații externe.

4.2.6 Metodele de lucru ale CC

Deși articolul 36 din Legea nr. 317 prevede existența unui „Consiliu științific consultativ”, CC actuală preferă, aparent, o modalitate mai flexibilă⁹⁶ de **consultare** a universitarilor⁹⁷ din țară, precum și trimiterea de întrebări la Comisia de la Veneția pentru comunicarea unor opinii *amicus curiae*.⁹⁸

În hotărârile ei corecte din prezent⁹⁹, **motivate** chiar *in extenso*, CC ține cont de dreptul și jurisprudența generale (în special de CEDO și de jurisprudența CtEDO), chiar și de *soft law*-ul internațional relevant¹⁰⁰, și nu ezită să dea efect util unor principii generale precum „democrația”

⁹⁶ Acest lucru s-ar putea datora calității de universitari a majorității membrilor actuali ai CC (vezi secțiunea 4.2.2.c *supra*).

⁹⁷ Majoritatea reprezentați de Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova, Institutul Național al Justiției și câteva facultăți de drept din cadrul unor universități private, în special Universitatea Liberă Internațională din Moldova.

⁹⁸ Când procedează așa, CC ar trebui să acționeze întotdeauna de o **manieră profesionistă și transparentă**, pentru a evita criticile venite din partea publicului: recent, într-un caz dintre cele sensibile (nr. 7 din 16 aprilie 2015 privind testarea integrității profesionale a agenților publici, inclusiv a judecătorilor, vezi *supra* secțiunea 1.2), au existat opinii potrivit cărora Curtea a „manipulat” „mesajul Comisiei de la Veneția” (vezi <http://www.jurnal.md/en/politic/2015/1/19/how-cc-manipulates-it-has-distorted-the-message-of-venice-commission-on-the-integrity-test-law/>). Din cele ce ni s-au spus la CC, diferența dintre textul oficial al opiniei și citarea sa în Hotărâre s-a datorat faptului că CC își redactase deja Hotărârea în baza unui proiect de opinie și a omis modificările finale ale formulărilor Comisiei de la Veneția; în viziunea noastră, ar fi fost mai bine să se aștepte versiunea finală – din motive de acuratețe sau de evitare a eventualelor contradicții.

⁹⁹ Din nou, momentul decisiv pare să fi fost schimbarea componenței curții în **aprilie 2013** (vezi *supra* secțiunea 4.2.2.c).

¹⁰⁰ Cf (i) Hotărârii nr. 4 din 22 aprilie 2013, punctele 14-16, care invocă Rezoluția Comisiei ONU privind drepturile omului nr. 2005/32, Rezoluția Adunării Parlamentare a Consiliului Europei nr. 1594 (2007) și Decizia Consiliului Ministerial al OSCE nr. 7/08; (ii) Hotărârea nr. 8 din 19 iunie 2012, punctele 39 *et seq.*, referitoare la „raportul Comisiei de la Veneția, CDL-AD (2009) 027 privind mandatul imperativ și alte practici similare”.

și „preeminența dreptului”. Iată de ce se poate considera că **metoda de interpretare** utilizată de către CC nu respectă doar standardele moderne, ci este, câteodată, și „îndrăzneță”.¹⁰¹

În prezent, CC este obligată să audieze toate cazurile „în ședință publică”.¹⁰² Deși s-a sugerat de către membrii curții să se permită doar procedura scrisă dacă toate părțile o consimt, credem că procedura orală este un instrument excelent pentru sporirea vigilenței în privința cerințelor justiției constituționale în rândul părților, ca și în rândul publicului, inclusiv al mass-media.¹⁰³ Totuși, în opinia noastră, dialogul oral și public dintre judecători și părțile procesului este util – în special în acest stat aflat în tranziție – și în cazurile în care curtea nu cere probe suplimentare sau informații referitoare la fapte de la părți.

4.2.7 Poziția Curții Constituționale cu privire la publicul larg și poziția de ansamblu a CC în cadrul comunității politice din Republica Moldova

În general, când am analizat dacă „bunele-practici” consacrate în vestul Europei ar trebui să se aplice în același fel în Republica Moldova, am observat că CC, instituție destul de tânără, mai poartă încă „sarcina grea a probei” legitimității, în comparație cu alte instituții mai cunoscute; totuși, ar fi indicat să se **mărească transparența**, mai mult decât se face, de obicei, în democrațiile vestice.

Următoarele observații trebuie înțelese ca fiind contrare contextului specific:

Am observat că Secția de Relații Externe a CC, ca și Secția editorială din cadrul Direcției juridice își îndeplinesc bine sarcina de **comunicare a hotărârilor CC comunității profesionale**, în special prin emiterea de comunicate de presă care conțin rezumate informative ale hotărârilor importante (inclusiv în limbile rusă și engleză). Dacă acuratețea acestor documente este dincolo de orice dubiu¹⁰⁴, am rămas cu impresia că, **în plus**, ar fi nevoie de o **comunicare într-un limbaj mai colocvial**¹⁰⁵, pentru a **ajunge și la publicul larg** – fie direct (prin „media socială”), fie indirect, prin mass media tradiționale care, de regulă, nu sunt doar strâns legate de partidele politice, ci nu posedă nici cunoștințe de drept constituțional și urmăresc punerea CC într-o lumină nefavorabilă.

În ciuda acestui fapt, interlocutorii noștri ne-au spus că aprecierea publică a jurisprudenței CC a crescut într-o anumită măsură.¹⁰⁶

5. Concluzii și Recomandări

¹⁰¹ În această privință, Hotărârea nr. 4 din 22 aprilie 2013 poate servi drept un exemplu veritabil: deși motivarea este perfect logică, prezumăm că nu multe curți constituționale europene naționale (sau teoreticieni) s-ar încumeta să limiteze discreția unui șef de stat într-un asemenea mod, fără o bază textuală explicită în Constituție.

¹⁰² Vezi articolul 13 (1) din Codul jurisdicției constituționale (Legae nr. 502).

¹⁰³ În opinia noastră, acest fapt este adevărat, în special în cazul constatărilor făcute ca urmare a utilizării unor metode de lucru „îndrăznețe”, nefamiliale încă în Republica Moldova.

¹⁰⁴ De obicei, aceste documente sunt pregătite de către asistenți, verificate de către judecătorul-raportor și definitivare de către Secretarul General.

¹⁰⁵ Când folosim termenul „colocvial”, nu recomandăm în nici un caz un limbaj care ar putea fi considerat nepotrivit, în referirile la alte autorități constituționale (în această privință, s-ar fi putut găsi o alternativă la expresia „non-sens juridic” – utilizată recent în comunicatul de presă al Curții pentru Hotărârea nr. 53a din 4 decembrie 2015 privind constituționalitatea Hotărârii Parlamentului nr. 224 din 3 decembrie 2015 [!] care abrogă Hotărârile Parlamentului privind desemnarea Consiliului de Administrație al Agenției naționale pentru reglementare în energetică [ANRE]).

¹⁰⁶ În perioada recentă, rata aprobării publicului a atins o valoare mai mare de 50%, fapt care nu s-a întâmplat niciodată până în 2012.

În concluzie, **nu** întrevădem **necesitatea** iminentă a adoptării unor **amendamente legale majore**. Din contra, cadrul constituțional și legal actual în baza căruia CC își exercită funcțiile prevede suficientă independență. În consecință, hotărârile CC concordă cu standardele de calitate ale statelor UE. Cu privire la publicul larg, inclusiv mass-media, CC ar trebui, totuși, să-și îmbunătățească instrumentele de comunicare, e.g. prin angajarea unui **purtător de cuvânt profesionist**.

Ar fi binevenită o creștere redusă a **numărului judecătorilor**, însă aceasta ar trebui legată de acordarea **unor competențe suplimentare** (cum ar fi extinderea câmpului articolului 135 [1] [a] CO asupra tuturor tipurilor de acte administrative cu caracter general). În acest caz, **modalitatea de numire** a judecătorilor CC ar putea fi completată cu **includerea elementelor societății civile**, în special a Baroului de avocați.

Ceea ce ar trebui, totuși, evitat în mod categoric pe viitor, sunt

(i) opțiunea numirii judecătorilor CC pentru un al doilea mandat. În schimb, mandatul acestora ar putea fi prelungit cu puțin;

(ii) apariția oricărui tip de **vacanță a funcției**. În această privință, ar trebui activate toate metodele de interpretare.

Ne abținem să recomandăm introducerea „plângerii individuale adresate Curții Constituționale”, de vreme ce această procedură ar declanșa o schimbare totală a structurii actuale a CC și a metodelor sale de lucru.¹⁰⁷ Ceea ce s-ar putea face pentru facilitarea accesului persoanelor la CC fără bulversarea întregului sistem este să se acorde fiecărei instanțe, în fața căreia are loc procesul principal, competența sesizării CC.

În fine, UE, ca și Statele Membre ar putea **facilita**, pe termen mediu, **accesul la sistemele lor de informații juridice** (inclusiv la **doctrină**), pentru a salvarda calitatea înaltă a CC actuale.

6. Anexe

6.1 Anexa 1 (Surse)

6.1.1 Interviu

Acest raport se bazează pe interviurile luate următoarelor persoane:

a. Judecători și Procurorul General

aa. CC

1. Dr. *Alexandru Tănase*, Președintele CC
2. Prof. *Igor Dolea*, judecător al CC
3. Prof. *Victor Popa*, judecător al CC
4. Prof. *Nicolae Osmochescu*, fost judecător al CC

ab. Curtea Supremă

5. Dr. *Mihai Poalelungi*, Președintele Curții Supreme, fost judecător al Curții Europene a Drepturilor Omului

ac. Procurorul General

6. Dl *Corneliu Gurin*, Procuror General

b. Personalul CC

---

¹⁰⁷ În schimb, s-ar putea imagina mijloace potrivite pentru consolidarea capacității instanțelor de drept comun de a asigura o protecție suficientă drepturilor fundamentale ale persoanei.

7. Dna *Rodica Secrieru*, Secretar General
8. Dna *Mihaela Beschieru*, șef al Secției de relații externe
9. Dna *Lilia Rusu*, șef al Direcției juridice
10. Dna *Maria Strulea*, șef al Secției de cercetare și analiză
11. Dl *Vasile Vasiliev*, consultant în cadrul Secției de relații externe
12. Dna *Natalia Vilcu-Bajurean*, consultant principal în cadrul Secției de cercetare și analiză

c. Organizații internaționale

ca. UE

13. Dna *Victoria Neaga*, manager de proiecte în domeniul justiției, Secția operațiuni din cadrul Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova
14. Dl *Aneil Singh*, Prim Consilier, șef al Secției de cooperare din cadrul Delegației Uniunii Europene în Republica Moldova
15. Dl *Eric Svanidze*, Team Leader al Proiectului sponsorizat de UE „Suport pentru reforma sectorului justiției”

cb. Consiliul European

16. Dl *José Luis Herrero*, șeful Oficiului reprezentanței Consiliului European la Chișinău
17. Dl *Ghenadie Barbă*, șef-adjunct al Oficiului reprezentanței Consiliului European la Chișinău.
18. Dna *Violeta Frunze*, ofițer de proiect „Susținere în implementarea coerentă a Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO) în Republica Moldova”, reprezentanța Consiliul European în Chișinău.

d. Mediul universitar, Baroul și societatea civilă

19. dl *Vitali Catană*, avocat¹⁰⁸
20. Dl *Eduard Digore*, membru al Consiliului Național al Avocaților din Republica Moldova
21. Dl *Vladislav Gribincea*, director executiv al Centrului de resurse juridice din Republica Moldova
22. Prof. *Vladimir Grosu*, ex-ministru al Justiției
23. Dl. *Ion Guzun*, ofițer juridic în cadrul Centrului de resurse juridice din Republica Moldova

6.1.2 Surse scrise

Raportul se bazează și pe diferite surse scrise, cum indică notele de subsol; dintre acestea:

a. Legislația Republicii Moldova

1. Declarația de Independență a Republicii Moldova din 27 august 1991 (în continuare, „DI”)
2. Constituția Republicii Moldova, 29 iulie 1994 (în continuare, „CO”)
3. Legea nr. 317-XIII cu privire la Curtea Constituțională („Legea nr. 317”)
4. Legea nr. 502-XIII privind Codul jurisdicției constituționale din 16 iunie 1995

---

¹⁰⁸ Autorul unei sitenze de opinii oferite de *Evgeni Tanchev* (vezi infra nota de subsol 112) și *Miroslav Granat* (vezi infra nota de subsol 111).

b. Jurisprudența CC

Jurisprudența CC (inclusiv informațiile relevante) poate fi consultată **în întregime** pe **site-ul Curții** (www.constcourt.md), dar, cu regret pentru autori, doar în limba română. Însă există, cel puțin, o selecție de informații disponibile și în engleză (www.constcourt.md/?I=en).¹⁰⁹

5. Nr. 15 din 5 iunie 1997 și Hotărârea nr. 11 din 30 decembrie 2012, cu privire la funcționarea adecvată a excepției de neconstituționalitate în cazurile aflate pe rolul „instanțelor de drept”.¹¹⁰
6. Nr. 8 din 19 iunie 2012 privind interpretarea articolelor 68, 69 CO.
7. Nr. 4 din 22 aprilie 2013 privind limitele discreției Președintelui Republicii în procedura numirii Prim-ministrului *ad interim* sau desemnării candidatului la funcția de Prim-ministru.
8. Nr. 6 din 16 mai 2013 privind cvorumul necesar pentru compunerea CC
9. Nr. 22 din 5 septembrie 2013 privind limitarea imunității judecătorilor instanțelor de drept comun
10. Nr. 36 din 5 decembrie 2013 privind denumirea limbii de stat
11. Nr. 18 din 2 iunie 2014 privind încheierea prematură a mandatului judecătorilor CC în cazul votului Parlamentului referitor la „pierderea încrederii”
12. Nr. 7 din 16 aprilie 2015 privind testarea integrității profesionale a agenților publici
13. Nr. 20 din 23 iunie 2015 privind sistemul de pensii pentru judecătorii CC
14. Nr. 22 din 16 iulie 2015 privind numirea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului
15. Nr. 53a din 4 decembrie 2015 privind abrogarea hotărârii Parlamentului referitoare la desemnarea directorilor Consiliului de administrație al ANRE

c. Doctrină

16. Curtea Constituțională a Republicii Moldova/Hanns Seidel Stiftung (eds), *Constituția Republicii Moldova* (2009)

d. Acte oficiale ale Republicii Moldova, UE și Consiliului Europei

17. *Ministerul Justiției al Republicii Moldova* (ed), STRATEGIE PENTRU REFORMA SECTORULUI JUSTIȚIEI 2011-2015
18. *UE/Ministerul Justiției al Republicii Moldova* (ed), Raportul Anual din 2014 cu privire la Implementarea Strategiei de reformă în sectorul justiției pentru perioada 2011-2016
19. *Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept* (Comisia de la Veneția), *opinia amicus curiae* din 11 martie 2013 (Opinia nr. 698/2012) privind imunitatea judecătorilor Curții Constituționale.

e. Altele

20. Curtea Constituțională a Republicii Moldova (ed), *Cea de-a 20-a aniversare a Constituției Republicii Moldova – Materialele Conferinței. Rolul justiției constituționale pentru protecția valorilor statului de drept* (2015)
21. Curtea Constituțională a Republicii Moldova (ed), *Raport privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2014* (2015)
22. Curtea Constituțională a Republicii Moldova (ed), *Raport privind exercitarea jurisdicției constituționale în anul 2013* (2014)

---

¹⁰⁹ În plus, este disponibilă în limba rusă o colecție mai mare (www.constcourt.md/ccdocs.php?l=ru).

¹¹⁰ I.e. instanțele competente pentru administrarea justiției în materia dreptului privat, contenciosului administrativ și penal (vezi articolele 114-121 CO).

23. Die Presse din 22 decembrie 2015, Polen: Die Unterwerfung des Verfassungsgerichts
24. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (FAZ) din 17 decembrie 2015, In Polen eskaliert der Streit über das Verfassungsgericht
25. *Miroslaw Granat*¹¹¹, Report on the Constitutional Complaint: Its Essence, Functioning and Legal Meaning
26. *Centrul de resurse Juridice din Moldova*, Specializarea judecătorilor și fezabilitatea înființării curților administrative în Republica Moldova (2014)
27. *Centrul de Resurse Juridice din Moldova*, raport de activitate pe anul 2014
28. *Centrul de Resurse Juridice din Moldova*, Transparența și eficiența Consiliului Superior al Magistraturii din Republica Moldova (2013)
29. *Centrul de Resurse Juridice din Moldova*, Executarea hotărârilor Curții europene a drepturilor omului în perioada 1997 – 2012 (2012)
30. *Sächsische Zeitung* din 21 octombrie 2015, Diebstahl des Jahrhunderts: Moldau versinkt im Krieg der Oligarchen
31. *Evgeni Tanchev*¹¹², Raport care sugerează unele idei de îmbunătățire a activității Curții Constituționale
32. *Karl-Georg Zierlein*¹¹³, Konzeptionelle Stellungnahme zum Memorandum on the Draft Law on the Constitutional Court of Moldavia, und zum „Law on the Amendment of the Republic of Moldavia Constitution, 15 martie 2002

6.2. Anexa 2 (extrase din versiunea în vigoare a Constituției Republicii Moldova: articolele 134-140 CO)

Titlul V CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

Articolul 134

Statutul

- (1) Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova.
- (2) Curtea Constituțională este independentă de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției.
- (3) Curtea Constituțională garantează supremația Constituției, asigură realizarea principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească și garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat.

Articolul 135

Atribuțiile

- (1) Curtea Constituțională:
  - a) exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;
  - b) interpretează Constituția;
  - c) se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;
  - d) confirmă rezultatele referendumurilor republicane;
  - e) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova;

¹¹¹ Profesor de drept constituțional la Universitatea Varșovia II (Universitatea Cardinal Stephan Wyszyński), membru al Curții Constituționale poloneze.

¹¹² Profesor și șef al Catedrei de drept constituțional – Universitatea din Sofia și Noua școală de drept bulgară, fost Președinte al Curții Constituționale din Bulgaria, membru al Comisiei de la Veneția.

¹¹³ Fost director în cadrul Curții Constituționale Federale germane.

- f) constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova sau interimatul funcției de Președinte, precum și imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;
  - g) rezolvă cazurile excepționale de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție;
  - h) hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.
- (2) Curtea Constituțională își desfășoară activitatea din inițiativa subiecților prevăzuți de Legea cu privire la Curtea Constituțională.

Articolul 136

Structura

- (1) Curtea Constituțională se compune din 6 judecători, numiți pentru un mandat de 6 ani.
- (2) Doi judecători sînt numiți de Parlament, doi de Guvern și doi de Consiliul Superior al Magistraturii.
- (3) Judecătorii Curții Constituționale aleg, prin vot secret, președintele acesteia.

Articolul 137

Independența

Judecătorii Curții Constituționale sînt inamovibili pe durata mandatului, independenți și se supun numai Constituției.

Articolul 138

Condițiile pentru numire

Judecătorii Curții Constituționale trebuie să aibă o pregătire juridică superioară, o înaltă competență profesională și o vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățămîntul juridic sau în activitatea științifică.

Articolul 139

Incompatibilități

Funcția de judecător al Curții Constituționale este incompatibilă cu oricare altă funcție publică sau privată retribuită, cu excepția activității didactice și științifice.

Articolul 140

Hotărîrile Curții Constituționale

- (1) Legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule, din momentul adoptării hotărîrii corespunzătoare a Curții Constituționale.
- (2) Hotărîrile Curții Constituționale sînt definitive și nu pot fi atacate.